

MAKALE (ARAŞTIRMA MAKALESİ)

MUNZAM ZARAR VE İDARİ YARGIDA MUNZAM ZARAR ÜZERİNE BAZI DEĞERLENDİRMELER

Zülfü YALÇIN*

ÖZ

Ülkemizde son yıllarda yüksek enflasyon nedeniyle paranın alım gücü sürekli düşmektedir. Bu durum devlet ya da gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerinden alacağı olan kişiler bakımından olumsuz sonuçlara yol açmaktadır. Zira haksız fiil, sözleşme ya da sebepsiz zenginleşme sebebiyle alacaklı olan birinin alacağını zamanında alamaması, onu alacağını kullanarak gelir elde etme, hiç olmazsa mevcut ekonomik durumunu koruma imkânından mahrum bırakmaktadır. Özel hukukta alacaklının yüksek enflasyon durumunda temerrüt faizi ile zararının giderilemeyeceği kabul edilmiş, bunun için Borçlar Kanunu'nda “munzam zarar” kavramı ile zararının giderilmesi imkânı getirilmiştir. İdari yargıda ise alacaklının alacağının değer kaybına uğramaması için faiz işletilmesi gerektiği kabul edilmiş ancak zararının temerrüt faizi ile

* Öğretim Görevlisi,, Siirt Üniversitesi Kurtalan MYO

E-Posta : zulfuyln@gmail.com
ORCID ID : 0000-0001-6872-7407

Makale Geliş Tarihi :04.05.2023
Makale Kabul Tarihi :21.05.2023

giderilememesi durumunda ne olacağı konusu pek tartışılmamıştır. Bu konuda idari yargıda yeterince yasal düzenleme ve yargısal içtihat da mevcut değildir. Ülkemizde yüksek enflasyonun ve etkisinin kısa sürede sona ermeyeceği dikkate alındığında idare hukuku boyutuyla konunun tartışılması ve mağduriyetlerin önüne geçilmesi için yasal ya da yargısal bir çözüm bulunması gerektiği açıktır.

Anahtar Kelimeler: Munzam zarar, tam yargı davası, mülkiyet hakkı, enflasyon

CONSEQUENTIAL DAMAGES AND CONSEQUENTIAL DAMAGES IN ADMINISTRATIVE JURISDICTION SOMA REVIEWA ON IT

ABSTRACT

In our country, the purchasing power of money has been decreasing continuously due to high inflation in recent years. This situation leads to negative consequences for the persons who will receive receivables from the state or realand private legal entities. The fact that the creditor cannot receive his debt on time due to tort, contractorun just enrichment deprives him of the opportunity to earn income by using his debt, or at least to maintain his current economic situation. In private law, it has been accepted that the creditor's loss can not be compensated with the default interest in case of high inflation, and for this reason, the "additionalloss" concept has been introduced in the Code of Obligations to compensate the loss. In the administrative jurisdiction, it has been accepted that interest should be charged in order to prevent the creditor's receivable from depreciating, but the issue of what would happen if the loss cannot be compensated with default interest has not been discussed much. In

this regard, there is not enough legal regulation and judicial case law in the administrative judiciary. It is clear that high inflation and its effects in our country will not end in a short time. For this reason, the issue needs to be discussed in terms of administrative law and it is clear that a legal or judicial solution should be found in order to prevent victimization.

Keywords: Additional loss, full remedy action, right to property, inflation,

GİRİŞ

Günümüzde gerek adli yargı gerekse de idari yargıda zarar kavramı kabul edilmektedir. Zararın kaynağı özel hukuk bağlamında haksız fiil, sözleşme ya da sebepsiz zenginleşme olabilmektedir. İdari yargıda ise zararın kaynağı idari eylem ve işlem olabilmektedir. Her iki alanda da zarar olgusu kabul edilmiş ve bunun ödenmemesi durumunda alacaklının alacağından belirli süre mahrum kalması kaynaklı olarak zarara uğradığı kabul edilmiştir.

Zarar kavramına dair özel hukuk düzenlemeleri genel hatlarıyla Borçlar Kanunu'nda yer almaktadır. Borçlar Kanunu'na göre borçlu, borcunu vadesinde ödemediği takdirde alacaklının bu nedenle uğradığı zararı gecikme tazminatı olarak ödemek zorundadır. Temerrüt faizi olarak adlandırılan gecikme tazminatının oranı 3095 sayılı Kanuni Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Kanun'da düzenlenmiştir. Ekonomik açıdan sorun olmayan bir ortamda alacağına geç kavuşma nedeniyle faiz alınması hem borçluyu zorlama hem de alacaklıyı parasından mahrum kalmaktan kaynaklanan zararını giderme amacını taşımaktadır. Ancak enflasyonun yüksek olduğu bir ortamda para hızla değer kaybedebilmektedir. Paranın değer kaybında bir diğer etken de düşük faiz

politikasıdır.¹ Örneğin 01/10/2017 tarihinden beri kanuni faiz ve ticari olmayan işlerde temerrüt faizi oranı yıllık %9 olarak tespit edilmiştir.² Merkez Bankası verilerine göre 10/2017-01/2023 tarihleri için enflasyon oranı %275,62 olarak gerçekleşmiştir.³ Ekim 2017 tarihinde 100TL alacağı bulunan birinin Ocak 2023 tarihine adi kanuni faize (ve temerrüt faizine) alabileceği tazminat miktarı 47,29TL iken aynı dönem için enflasyon 275,62TL olmuştur. Görüldüğü üzere adi kanuni faiz ve temerrüt faizinin enflasyondan daha düşük olduğu bir durumda borçlunun borcunu geç ödemesi daha avantajlı bir hal teşkil etmektedir. Alacaklı açısından bakıldığında ise parasını yatırım aracı olarak kullanma ve hiç olmazsa değerini korumadan mahrum kaldığı söylenebilir. Görüldüğü üzere her ne kadar adi kanuni faiz ve temerrüt faizi zararı karşılamakta ise de enflasyonun yüksek olduğu durumda koruma işlevini tam olarak yerine getirmemektedir.

Belirtilen durumdan alacaklıyı korumak amacıyla Borçlar Kanunu'nda munzam zarar kavramı kabul edilmiş ve yargısal pratiklerle de işlerlik kazandırılmıştır. Ancak Borçlar Kanunu özel borç ilişkilerine uygulanmakta, kişilerin idareden idari faaliyetler nedeniyle olan alacaklarına uygulanmamaktadır. Kişiler ile idare arasında olan ve idare hukuku esaslarına göre çözümlenen uyuşmazlıklarda İYUK uygulanmakta, ancak bu kanunda ve idarenin faaliyeti konu edinen diğer yasal düzenlemelerde de yüksek enflasyon

¹Süleyman ÇELİK, Soner KÜNÇ, Türkiye Ekonomisinde Faiz Oranı Ve Döviz Kuru İlişkisinin İncelenmesi: 2000 Sonrası İçin Ampirik Bir Analiz, Akademik Yaklaşımlar Dergisi, C: 11 S: 2 YIL: 2020, s. 139

² 01/10/2017 tarihinden itibaren faiz oranları için:

<https://www.uab.gov.tr/uploads/pages/finansal-bilgiler/kanuni-ve-temerrut-faiz-oranlari-2023.pdf>, E.T: 02/05/2023

³ Merkez Bankası Enflasyon Hesaplayıcısı,

<https://www.uab.gov.tr/uploads/pages/finansal-bilgiler/kanuni-ve-temerrut-faiz-oranlari-2023.pdf>, E.T: 02/05/2023

durumunda soruna ne tür bir çözüm bulunacağı belirtilmemiştir. Bu konuda yargısal bir pratik de geliştirilememiştir.

Bu çalışmanın amacı, özel hukukta munzam zarar kavramını tanımladıktan sonra buna dair genel bir çerçeve çizmek ve bu konuda Yargıtay tarafından benimsenen ilkeleri tespit etmek, Anayasa Mahkemesi'nin konuyla ilgili güncel kararlarını irdelemek ve idari yargıda buna ilişkin durumu tartışmaktır.

I. MUNZAM ZARAR

Para borcu, değer borcu olarak kabul edilmektedir. Borçlu tarafından kural olarak borçlandığı meblağın ödenmesi halinde para borcunun sona erdiği kabul edilmektedir. Borçlanılan meblağın ödemesi ülke parasıyla yapılmakla beraber yabancı parayla ödeme yapılması kararlaştırılmışsa yine ödeme günündeki rayiç üzerinden borcun ülke parasıyla ödenebilmesi mümkündür. Borca dair asıl alacağın tamamen ödenmesi halinde kural olarak borcun sona erdiği kabul edilmektedir.

Borç tamamen veya gereği gibi ifa edilirse sona ermekte, hiç veya gereği gibi ifa edilmemesi durumunda ise Borçlar Kanunu 112. maddeye göre alacaklının uğradığı zararın da borçlu tarafından karşılanması gerekmektedir. Kanun'a göre borçlu, kendisine hiçbir kusur yüklenemeyeceğini ispat etmedikçe meydana gelen zarardan ve genel olarak da her türlü kusurundan sorumludur. Borçlunun borcu ifa etmemesi halinde alacaklının talep edebileceği haklarından biri de vade gelmesine rağmen alacaklı olunan meblağın ödenmemesi nedeniyle borçludan gecikme tazminatı istenebilmesidir. Ancak Borçlar Kanunu 117. maddeye göre gecikme tazminatı istenebilmesi için borçlunun temerrüde düşürülmüş olması gerekmektedir. Borcun ifası için gün belirlenmişse bu günün geçmesiyle, haksız fiilde filin işlendiği tarihte, sebepsiz zenginleşmede

zenginleşmenin gerçekleştiği tarihte, ifa gününün sözleşmede saklı tutulan bir hakka dayanarak taraflardan birinin bildirimde bulunması suretiyle belirlenmiş belirtilen günün geçmesiyle borçlu temerrüde düşmüş olur. Borçlu temerrüde düştüğü durumda karşılaşılabilecek yasal yaptırım, Borçlar Kanunu 120. maddeye göre temerrüt faizidir. Temerrüde düşmekte kusurlu olmadığını ya da borcu ifa etseydi bile zararın meydana geleceğini ispatlaması halinde beklenilmeyen halden kaynaklanan sorumluluktan kurtulabilir. Ancak yine de borç, Borçlar Kanunu ya da Türk Ticaret Kanunu hükümlerinden doğmakta ise borçlu temerrüde düşmekte kusurlu olmasa bile temerrüt faizi ödemekle sorumlu tutulmuştur. Zira burada Kanun, alacaklının bir zarara girdiğini bir karine olarak kabul etmektedir.⁴ Bu nedenle borçlu temerrüt faizini ödemekten kurtulamaz.⁵

Normal seyreden ve enflasyon olmayan ekonomik koşullarda paranın değerinde düşme pek olmaz. Ne var ki enflasyonun yüksek olduğu bir ortamda paranın değerinin aynı kalmayacağı, düşeceği açıktır. Enflasyonun düşük olduğu ülkelerde temerrüt faizi borcun ifasından kaynaklanan zararlı gidermek için yeterli olmaktadır.⁶ Enflasyonun yüksek olduğu bir durumda, alacakta temerrüt faizi ile giderilemeyen bir kayıp olduğu durumlarda zarar, munzam zarar hükümlerine göre istenebilmektedir. Hukukumuzda munzam (ek, aşkın) zarar kavramına dair yasal düzenleme, Borçlar Kanunu'nda yer almaktadır. Borçlar Kanunu 122/1 maddesine göre alacaklının temerrüt faizini aşan bir zararının olması durumunda, borçlu kusuru bulunmadığını ispat etmedikçe bu zararı da

⁴ Emin ZEYTİNOĞLU, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Yıl:4 Sayı:8, Güz 2005/2, s. 255

⁵ Fikret EREN, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Yetkin Yayınevi, 24. Baskı, Ankara, 2019, s. 3438

⁶ Ahmet M. KILIÇOĞLU, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Turhan Kitabevi, 26. Baskı, Ankara, 2022, s. 901

gidermekle yükümlüdür. Temerrüt faizi, borçlunun kusuru olup olmadığına bakılmaması bakımından daha avantajlı bir konuma sahiptir.⁷O halde munzam zarar için, alacaklının alacağına geç kavuşmasından kaynaklı olarak temerrüt faizi ile giderilemeyen zararı olduğu ifade edilebilir. Yargıtay'a göre de munzam zarar "borçlu, temerrüde düşmeden borcunu ödemiş olsaydı, alacaklının malvarlığının meydana gelecek olan durum ile temerrüt sonucunda ortaya çıkan ve oluşan durum arasındaki farkı" ifade etmektedir. Munzam zarar asıl borcun ifasına kadar artarak devam eder ve asıl borçtan bağımsız yeni bir tazminat borcu olarak ifade edilmektedir.⁸

1.1. Munzam Zarar Şartları

Temerrüt faizi Borçlar Kanunu tarafından borcun zamanında ifa edilmemesine bağladığı bir müeyyidedir.Kanun koyucu temerrüt faizi için sadece vadenin geçmiş olmasını ararken aynı durum munzam zarar için söz konusu değildir. Borçludan munzam zarar istenebilmesi için bazı şartların bir arada bulunması gerekmektedir.

Öncelikle borçlunun para borcunu ifada temerrüde düşmüş olması gerekmektedir. Munzam zarara dair hükümlerin uygulama alanı bulması için borcun para borcu olması gerekmektedir.⁹ Para borcunun kaynağının haksız fiil, sebepsiz zenginleşme ya da sözleşme olması önemli değildir.¹⁰Kanunda ikinci şart ise alacaklının temerrüt faizini aşan bir zararının olması gerekmektedir. Kanun maddesinde "temerrüt faizini aşan zarar" denilmekle zararın temerrüt faizi ile giderilememiş olması gerektiğini ortaya koymaktadır. Zararın

⁷ Mehmet AKÇAAL, Güncel İçtihatlar Işığında Munzam Zarar, SDÜHFD, VOL: 12, NO: 2, YEAR: 2022, s. 1074

⁸ Yargıtay 15. Hukuk Dairesi, E: 2013/3885, K: 2014/4268, T: 19.06.2014

⁹Hüseyin ALTAŞ, Munzam Zararda İspat Sorunu, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 50.1 (2001), s. 122

¹⁰KILIÇOĞLU, s. 904

hesaplanmasında temerrüt tarihi ile fiili ödeme tarihi arasındaki fark dikkate alınmakta ve temerrüt faizinin de hesaplanacak miktardan düşürülmesi gerekmektedir.¹¹Üçüncü olarak alacaklının zarara uğraması ile borçlunun temerrüdü arasında illiyet bağı olması, genel hayat tecrübelerine ve hayatın olağan akışına göre alacaklının zarara uğramasında, parasının değer kaybına uğramasında borçlunun temerrüde düşmüş olmasının etkisi olmalıdır. Borçlunun temerrüdünün, alacaklının uğradığı zararın meydana gelmesi bakımından elverişli olması gerekmektedir.¹² Son olarak da borçlunun kusurunun bulunması, kusursuzluğunu ispatlayamamış olması gerekmektedir. Borçlunun kusurlu olup olmadığının ispat yükü alacaklıda değildir.¹³Borçlunun munzam zarardan sorumluluğu, borca aykırı davranışından ileri gelen sorumluluğudur. Borca aykırı davranışlardan biri de borcun zamanında ifa edilmemesidir.¹⁴ Bu anlamda borçlunun temerrüde düşmesi kusuru bulunduğu anlamına gelmektedir. Borçlunun munzam zarardan sorumlu olmaması için, alacaklının zarara uğramasında hiçbir kusurunun olmaması gerekmektedir. Burada kusurun ortaya konulması bakımından ispat yükü borçluda olup borçlunun hiçbir kusurunun olmadığını ortaya koyması gerekmektedir.¹⁵ Alacaklının, borçlunun kusurlu olduğuna dair bir ispat külfeti bulunmamaktadır.¹⁶

Borcun kaynağına göre munzam zararda uygulanacak hükümler belirlenecektir. İfada temerrüde düşülen borcun kaynağı haksız fiilse munzam

¹¹ALTAŞ, s. 122

¹²AKÇAAL, s. 1078

¹³ Turgut UYAR, Borlar Kanunu Sorumluluk ve Tazminat Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Cilt 3, Ankara, Ocak 2003, s. 3427

¹⁴KILIÇOĞLU, s. 906

¹⁵EREN, s. 3468

¹⁶ Yargıtay 15. Hukuk Dairesi, E: 2018/1494, K: 2019/932, T: 04.03.2019

zarar haksız fiile ilişkin hükümlere göre, sebepsiz zenginleşme ise sebepsiz zenginleşmeye ilişkin hükümler ve sözleşme ise sözleşmeye aykırılığa ilişkin düzenlemelere göre irdelenecektir.¹⁷

Borçlunun temerrüt faizi ödeme yükümlülüğü kusuru olmasa bile mevcut iken munzam zararı ödeme borcu, kusurlu olması durumunda söz konusudur. Alacaklının borçludan temerrüt faizi istemesi yanında temerrüt faizi ile giderilemeyen zararını isteyebilmesi için yukarıda belirtilen şartların birlikte gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu zarar malvarlığında meydana gelen bir azalma olabileceği gibi malvarlığında oluşabilecek artışın olmaması şeklinde de olabilir. Zarar konusunda ispat yükü, aşağıda detaylı olarak açıklayacağımız üzere genel olarak alacaklıya yüklenmiştir. Bununla beraber gerek Yargıtay uygulaması gerekse de Anayasa Mahkemesi kararlarında ispat yükünün bazı durumlarda alacaklıya yüklenemeyeceği belirtilmiştir. Ayrıca belirtilen şekildeki zararın, alacaklının alacağını talep etmiş olmasına rağmen borçlunun borcunu kusurlu olarak ödemiş olması, temerrüde düşmüş olması sonucu gerekmektedir. Alacaklının zararı ile borçlunun temerrüdü arasında illiyet bağı kurulamayan durumda munzam zarar borçludan istenemez. Bu açıdan munzam zarar iddiasında illiyet bağının davacı tarafından ispatlanması gerekmektedir.

I.ii. Yargıtay Uygulaması

Yukarıda munzam zararın, alacaklının temerrüt faiziyle giderilemeyen zararı olduğunu ifade etmiştik. Bu durum Yargıtay tarafından da benimsenmekle beraber zararın miktarı ve ispat külfeti bakımından yeknesak bir uygulama olduğundan bahsedilemez. Munzam karar konusunda Yargıtay tarafında birbirinden farklı iki uygulamanın olduğu görülmektedir. Yargıtay'ın

¹⁷ Hayri DOMANIÇ, Faizle Karşılanamayan Zararların Giderilmesini Sağlayan B.K 105 ve Diğer Hükümler, Temel Yayınları, İstanbul, 1990, s. 113

bazı kararlarında 6098 sayılı Türk Borçlar Kanun'unun 122. maddesi (818 sayılı mülga Kanun'unun 105. maddesi) uyarınca, para borcunun geç ödenmesinden dolayı alacaklının temerrüt faizini aşan zararı bulunduğunu bizzat alacaklı somut delillerle ortaya koyması gerekmektedir. Güncel tarihli bir Yargıtay Hukuk Genel Kurulu kararına¹⁸ göre munzam zarara dair davalarda alacaklı zararının mevcut olduğunu ve miktarını, borçlu da geç ödemediği için kusurlu olmadığını kanıtlama yükümlülüğü taşımaktadır. Bu görüş doğrultusunda olan çeşitli tarihlerdeki kararlara göre yüksek enflasyon, döviz kurundaki artış, piyasadaki faiz oranlarının yüksek oluşu alacaklıyı belirtilen ispat yükünden kurtarmaz. Alacaklı her halükarda uğradığı zararın temerrüt faizi ile giderilemediğini, zararının daha fazla olduğunu net ve kesin bir biçimde ortaya koymalıdır. Bu görüşe göre alacaklı enflasyonun yüksek olduğu şeklindeki genel bir olguya dayanamaz, aksine geç ödemediği için şahsen ve somut olarak zarar gördüğünü ispatlayacaktır. Örneğin alacaklı, borçlunun temerrüdü nedeniyle alacağına kavuşamadığını, üçüncü kişilere karşı edimini yerine getiremediğini, borcunu kapatmak amacıyla yüksek faizli kredi almak zorunda olduğunu, cezai şart ya da vergi cezası ödemek zorunda kaldığını ispat etmek zorundadır. Davacının soyut ve zararını somut olarak ortaya koymayan iddiaları dinlenemez. Alacaklının salt enflasyona dayanarak, zararını somut olarak ortaya koymadan ileri sürdüğü iddiaların kabulü halinde yasal faiz oranının enflasyon oranına yükseltileceği, bu durumun Kanun koyucu tarafından kullanılacak bir yetki olduğu, dolayısıyla hukuk tekniği bakımından bu düşüncenin isabetli olmadığı belirtilmiştir.¹⁹ Bu görüşe göre alacaklının şahsi olarak somut ve mutlak bir ispat yükü altında olduğu kabul edilmelidir. Ayrıca bu görüşe göre

¹⁸ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E: 2017/2800, K: 2021/1629, T: 09/12/2021

¹⁹ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E: 1994/2060-3571, T: 22.03.1994

alacaklının uğradığı zararın hesaplanmasında TEFE, TÜFE, tahvil, döviz gibi unsurlardan hangisinin hesaplamaya esas alınacağı da belli olmayıp hangisi seçilirse seçilsin yapılacak hesaplama gerçekçi olmayacak, varsayıma dayanacaktır. Alacaklının alacağını tahsil ettiği bir durumda ne şekilde değerlendireceğinin ortaya koyması gerektiği kabul edilmiştir.²⁰ Alacaklı tarafından ileri sürülen iddianın yaşam tarzı ile uyuşması gerekmektedir.²¹ Daha önce elinde bulunan para ile gayrimenkul alım satımı yapmayan, döviz kurunun yükseldiği bir ortamda parasını döviz kuru olarak değerlendirmeyen, elindeki para ile daha önce gelir getirici hiçbir çaba sarf etmeyen bir kimsenin munzam zarar iddiası bu görüşe göre dinlenemez.

Munzam zarara dair Yargıtay tarafından benimsenen ikinci görüşe göre munzam zarardan kaynaklanan tazminat borcunun doğması için aranan kusur, borçlunun temerrüde düşmesindeki kusurudur. Herkesçe bilinen enflasyon olgusu yüzünden alacaklının temerrüt faizi ile karşılanamayacak bir zararının olabileceği, gecikme halinde temerrüt faizi ile giderilemeyen bir zararın olduğunun karine olarak kabul edilmesi gerekmektedir.²² Bu kararlara göre, ülkemizde belli dönemlerde enflasyonun %100'den bile yüksek seyrettiği, böyle bir ortamda bir kimse, hayat tecrübelerine ve olayın akışına göre elinde bulunan parasının değerini sabit tutmak ve kazanç sağlamak çabalar, vadeli mevduat ya da kurları devamlı yükselen döviz yatırımlarında değerlendirir. Enflasyonist bir ortamda birey parasını atıl bir biçimde elde tutmaz, gelir getirici bir yatırım aracına dönüştürmeye çalışır. Yargıtay tarafından benimsenen bu ikinci görüşe göre bu durum, hayat tecrübelerine uygun düşen bir karine olarak kabul edilmeli

²⁰ Yargıtay 3. Hukuk Dairesi E: 2022/691, K: 2022/2136, T: 10/03/2022

²¹ ZEYTİNOĞLU, s. 258

²² Yargıtay 15. Hukuk Dairesi, E: 2018/3765, K: 2018/4907 T: 06.12.2018

ve karinenin aksini yani kusursuzluğunu ve sorumsuzluğunu ispatlama ödevinin de böylesi bir durumda borçluya düştüğü kabul edilmelidir. Enflasyonun ve döviz kurlarının gündemde olmadığı bir istikrar döneminde ise alacaklı, munzam zarar iddiasını ispatlamakla mükelleftir.²³ Bu görüşe göre munzam zararın hesaplanmasında yapılması gereken; borçlunun temerrüt tarihinden, ödemenin yapıldığı tarihe kadar geçen sürede gerçekleşen yıllık enflasyon artış oranı, söz konusu oranın eşya fiyatlarına yansımaya durumu, mevduat ve Devlet Tahvillerine verilen faiz oranları ve döviz kurlarındaki artış oranlarının toplamının ortalaması alınarak alacaklının zararı hesaplanmalıdır. Yapılacak bu hesaplamada ayrıca temerrüt faizi düşülmeli, alacaklının maruz kaldığı zarar miktarı belirlenmeli ve bulunacak miktar BK' nın 43. (TBK 51 vd) maddesi çerçevesinde değerlendirilmelidir.²⁴

II. ANAYASA MAHKEMESİ KARARLARINA GÖRE MUNZAM ZARAR

Anayasa Mahkemesi'ne yapılan başvurularda munzam zarar iddiası, paranın zaman içerisinde değer kaybetmesi, paranın mülkiyet teşkil ettiği, bu nedenle paranın geç ödenmesinde de mülkiyet hakkının ihlal edildiği şeklinde ileri sürülmüştür. Bireysel başvuru imkânının olmadığı tarihlerde konu hakkında Yargıtay ve Danıştay kararları olmakla beraber bireysel başvuru ile beraber Anayasa Mahkemesi de bu konuda önüne gelen başvurular ile ilgili kararlar vermeye başlamıştır. Ancak munzam zarar iddiasının bireysel başvuruya konu yapılması için bireysel başvuru öncesi buna dair dava açılması,

²³ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E: 2021/938, K: 2022/401, T: 29.03.2022

²⁴ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E: 2014/2631, K: 2015/685, T: 20/01/2015

yargısal yolların tüketilmesinden sonra bireysel başvuruda munzam zarar iddiasının ileri sürülmesi gerekmektedir.²⁵

Anayasa Mahkemesi'ne göre faiz, ekonomik açıdan paranın fiyatı olup bir kimse kendisine ait olmayan bir parayı belirli bir süre kullanırsa faiz ödemelidir. Zira her türlü üretim faktörü, mal ve hizmetin her an satın alabilmesi imkânı sağlaması bakımından paranın likidite özelliği bulunmaktadır. Kişi parasını nakit olarak elinde bulundurduğu takdirde hem güncel ihtiyaçlarını karşılayabilir hem de piyasada bir yatırım aracı olarak da kullanılabilir. Faizi doğuran temel neden de, kişinin parasını elinde bulunduramaması nedeniyle belirli süre için bundan mahrum kalmasıdır. Dolayısıyla bir kimseden para alan biri, paranın sahibinin mahrumiyetini faiz ödeyerek gidermesi gerekmektedir.²⁶ Enflasyon nedeniyle parada değer kaybının yüksek olduğu bir ekonomik ortamda, paradan mahrum kalınmış olması nedeniyle kişinin mağduriyeti de artmış olmaktadır. Mahkemeye göre yüksek enflasyonun olduğu bir durumda "*dönem sonunda paranın asıl sahibine ödenmesi gereken faiz sadece belli bir dönem için yapılan fedakârlığın karşılığından ibaret olmayacak, aynı zamanda söz konusu dönemde paranın satın alma gücündeki kaybı da karşılayacak miktarda*" olması gerekmektedir.²⁷ Mahkeme, kararlarında kaybı karşılayacak faiz miktarının adi kanuni faiz, ticari temerrüt faizi ya da başka bir faiz olduğunu belirtmemiş, paranın satın alma gücündeki "*kayıp karşılayacak bir miktarın*" olması gerektiğini belirtmiştir. Mahkeme ayrıca kanun koyucunun bir hak olarak belirttiği ya da kamu borcu haline gelen alacak veya hakta, başvurucular

²⁵AYM, B. N: 2013/5061, Karar Tarihi: 31/3/2016

²⁶ AYM, E: 1988/7, K: 1988/27, T: 27/9/1988

²⁷ AYM, E: 1988/7, K: 1988/27, T: 27/9/1988

üzerinde “*orantısız bir yük oluşturması*” koşulunu aramıştır.²⁸ Mahkeme uygulanacak faiz oranı, hangi alacağa faiz uygulanacağı, faizin işletilme tarihini gibi hususları, görev alanına girmediğini belirterek bu konuda bir değerlendirme de yapmamaktadır.²⁹

AYM’ nin 29/01/2020 karar tarihli Ali İmancı ve Eşref Aydın başvurusunda³⁰ başvuruçular ön alım hakkına dayalı olarak tapu iptal ve tescil davasında davacı tarafından mahkemeye depo edilen bedelin değer kaybına uğratılarak ödenmesi nedeniyle mülkiyet hakkının ihlal edildiğini iddia etmiştir. Karara konu olayda başvuruçular tapu iptal ve tescil davasında davalı olarak yer almıştır. Başvuruçular tarafından 2011 yılında 270.000TL bedelle alınan taşınmaz hakkında ön alım hakkına dayalı olarak davacı tarafından satım bedeli olan 270.000TL 2015 yılında mahkeme veznesine depo edilmiş ve ön alım hakkına dayalı tapu iptal ve tescil davası kabul edilmiş, karara karşı başvuruçuların temyiz talepleri reddedilmiştir. Başvuruçular Anayasa Mahkemesi’ne başvuru yaparak taşınmazı aldıkları tarihten itibaren dört yıl geçmesine rağmen aynı bedelin depo edildiğini, Türk lirasında meydana gelen değer kayıplarının dikkate alınmadığını, satın alma tarihi ile ön alım bedelinin depo edildiği tarih arasındaki süreçte paranın değer kaybetmesi nedeniyle mülkiyet haklarının ihlal edildiğini ileri sürmüştür. AYM, başvuru konusu olayda kamu makamları tarafından yapılan bir müdahale olmadığı, özel kişiler arası bir uyuşmazlık olduğu, bu nedenle devletin mülkiyet hakkına ilişkin pozitif yükümlülükleri yönünden inceleme yapılması gerektiğini belirtmiştir. AYM, kararında başvuruçular tarafından satımın davacıya geç bildirilmesi ve

²⁸ AYM, B. N: 2013/28, T: 25/2/2015

²⁹ AYM, B.N: 2015/4812, T: 07/02/2019

³⁰ AYM, B. N: 2017/15134, T: 29/01/2020

ilk derece mahkemesi tarafından verilen ilk hükmün bozulması nedeniyle davacının 29/04/2014 tarihine kadar kusurlu olmadığını, davanın açılmasından üç yıl sonra depo kararı verilmesinde taraflara izafe edilecek kusur olmadığını, ön alım bedelinin değer kaybına uğramasının ve taraflar arasındaki menfaat dengesinin bozulmasının sebebinin makul süre içerisinde depo kararı verilmemesi olduğunu belirtmiştir. AYM' ye göre dava açıldıktan sonra mahkeme tarafından makul süre içerisinde ön alım bedelinin vadeli bir mevduat hesabına yatırılmasına karar verilmesi gerekmekteydi. Bunun dikkate alınmaması nedeniyle mülkiyet hakkının devlete yüklediği pozitif yükümlülüğe uyulmadığı, mahkemece ön alım bedelinin geç depo edilmesine karar verilmesi suretiyle mülkiyet hakkının ihlal edildiği belirtilmiştir.

Bireysel başvuruya konu bir başka kararda³¹başvurucular, kamulaştırma bedeli ve munzam zararın ödenmemesi nedeniyle mülkiyet hakkının ihlal edildiğini ileri sürerek başvuru yapmıştır. Başvuruya konu olayda 1976 yılında başvuru sahiplerinin murislerine ait taşınmaz hakkında kamu yararı kararı alınarak tapu kaydına kamulaştırma şerhi tescil ettirilmiştir. 1978 yılında istimlak bedelinin arttırılması için dava açılmış ancak davanın kısmen kabul olmasına rağmen idare tarafından eksik evrak bulunduğu belirtilerek bedel ödenmemiştir. Başvurucular 2012 yılında kamulaştırmaz el atma nedeni ile tazminat ve ecrimisil davası açmış, akabinde ek dilekçe ile taleplerini “*kamulaştırma bedelinin munzam zarar da dikkate alınarak güncellenerek ödenmesi*” şeklinde ıslah etmiştir. İlk derece mahkemesi tarafından “*bedelin hiç ödenmediği haricinde somut bir vakıalara dayanılarak bir doğan bir zararın ispatlanamadığını ve buna dair bir kanıt getirilmediğini, kamulaştırma bedeline kamu alacaklarına uygulanan en yüksek faiz oranı üzerinden faiz*

³¹AYM, B. N: 2016/6292, T: 24/6/2020

istenebileceğini” gerekçe göstererek davayı reddetmiştir. Hükümün Yargıtay 5. Hukuk Dairesi tarafından da onanması üzerine bireysel başvuru yapılmıştır. Yapılan bireysel başvuru üzerine AYM, tapuda kayıtlı taşınmazın mülk teşkil ettiğini, kamulaştırma bedelinin ödenip ödenmediği, ödendi ise değer kaybına uğratılıp uğratılmadığının araştırılmadan karar verilmesi nedeniyle mülkiyet hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir.

Munzam zarar konusunda AYM’ nin en kapsamlı denilebilecek kararı, Ano İnşaat ve Ticaret L Td. Şti. başvurusudur.³²Başvurucu AYM’ ye yaptığı başvuruda 1977 yılında HES inşaatı için DSİ ile sözleşme imzalanarak inşaatla başladığını, 1980 yılında idarenin de uygun görmesi ile ek bir sözleşme imzalandığını, 1988 yılında da idarenin de uygun görmesi ile inşaat işini tasfiye ederek sonlandırdığını, bunun üzerine kesin hesap çıkarıldığını ve kesin hesaba itiraz ettiğini belirtmiştir. Devamında başvuru yapılan işlerin hak edişi için 1990 tarihinde alacak davası açmış ve sonrasında alacağın geç tahsil edilmesi nedeniyle açılan ek dava ile munzam zarar talebinde bulunmuştur. Munzam zarara dair dava tefrik edilerek yargılamaya devam edilmiş ve “yapılan iş nedeniyle temerrüt faizinden fazla munzam zararın ispatlanmadığı” gerekçesiyle 2011 yılında dava reddedilmiş ve temyiz istemi de 2013 yılında reddedilmiştir. Bireysel başvuru üzerine AYM kararında, paranın ekonomik bir değer olduğunu, sahibi dışında bir kişi ya da kurum tarafından kullanılması durumunda enflasyon olan ekonomilerde alım gücünü enflasyon oranına bağlı olarak kaybedeceğini, bu durumun borçlunun yararına ancak alacaklının zararına olduğunu, borçlunun borcunu süresinde ödememe ve yargılamayı da uzatma gayretinde olacağını, dava ve takiplerin artacağını ve yargıya güvenin azalacağını, kendiliğinden hak arama düşüncesinin artacağını ifade etmiştir.

³²AYM, B. N: 2014/2267, T: 21/12/2017

Mahkemeye göre paranın değerindeki hissedilir aşınma nedeniyle mülkiyetin gerçek değeri azalmakta, paranın yatırım ve tasarruf aracı olarak kullanılmasına da imkân kalmayacağını belirtmiştir. Mahkeme özet olarak kişilerin mülkiyet haklarından mahrum bırakılarak haksızlığa uğratıldığını ifade etmiştir. Başvuruya konu olayda ilk derece mahkemesinde yapılan yargılamada alınan bilirkişi raporunda alacağın önemli ölçüde değer kaybettiğini belirten AYM,mülkiyetten barışçıl yararlanma ilkesi uyarınca kişilerin kamudan olan alacaklarının herhangi bir yargısal sürece veya icra takibine gerek olmadan ödenmesinin beklendiğinin kural olduğunu ifade etmiştir. Anayasa Mahkemesi kamu makamlarının makul bir sebep olmadan geç ödeme yaptığını, mahkemelerce hükmedilen yargılama sonunda ödendiğini, uzun süren yargılama olması durumunda kamu makamlarının bu durumdan yarar sağladığını ifade etmiştir. Mahkeme ayrıca alacağın enflasyon karşısında önemli ölçüde değer kaybettiğinin tespiti durumunda derece mahkemelerinin ayrıca zararın ispatlanmasını aradığı şeklinde uygulamanın katı bir yorum olduğu ve bu durumda mülkiyet hakkı ile kamu yararı arasında adil dengenin başvuru aleyhine olacak şekilde bozulduğunu, bu nedenle mülkiyet hakkının ihlal edildiğini belirtmiştir.

AYM' ye göre mülkiyet hakkına kamulaştırma yoluyla yapılan müdahalede adil denge, malike kamulaştırma bedelinin tazminat olarak ödenmesi şeklinde sağlanabilir. Kamulaştırmada gerçek karşılık, taşınmazda meydana gelen değer azalması olup ödenen tazminatın meydana gelen azalmayı karşılayacak düzeyde olmadığı durumlarda orantısız bir müdahale olur.³³ Kamulaştırma tarihi ile bedelin ödendiği tarihler farklı ise aradan geçen sürede taşınmazın önemli derecede değer kaybına uğramamış olması gerekir. AYM'ye

³³AYM, B. N: 2014/18103, T: 26/10/2017

göre böyle bir durumda değer kaybını telafi edecek biçimde faiz uygulanması halinde, faiz bedelin enflasyon karşısında değer kaybetmesini engelleyebilecek bir araç olur.³⁴

Anayasa Mahkemesi'nin kamu kurum ve kuruluşlarından olan para alacaklarının enflasyon dikkate alınmadan değer kaybına uğratarak ödenmesine ilişkin başka kararları da bulunmaktadır. Sosyal güvenlik ödemeleri kapsamında mahkeme kararıyla hükmedilen emekli ikramiyesinin, hak kazanılan tarih ile ödeme tarihi arasındaki enflasyon farkının dikkate alınmaması³⁵, yersiz veya fazla alınan vergilerin iadesinde faiz ya da enflasyon farkının ödenmemesini³⁶, mahkemece başvuruca ödenmesine karar verilen tazminatın, uzun süren yargılamada geçen süre nedeniyle enflasyon karşısında değer kaybettiğinin tespit edildiği bir başvuruda, ilk derece mahkemesince yasal faiz uygulanmasına rağmen yine de değer kaybını gidermediğinden ölçülülük ilkesi bakımından mülkiyet hakkının ihlal ettiğine karar vermiştir³⁷. Mahkemenin zararın hesaplanmasında temel aldığı ölçüt, Merkez Bankası'nın yıllara göre enflasyon verileri olmuştur.

Yukarıda Anayasa Mahkemesi kararlarında tespit edilen mülkiyet hakkı ihlallerine karşılık Yargıtay'ın farklı daireleri arasındaki uygulama farkı devam etmektedir. Yargıtay'ın kimi daireleri ispat yükünün davacı alacaklıda olduğunu, zararını şahsen ve somut olarak ortaya koymasının gerektiğini, genel ekonomik olumsuzlukların alacaklıyı ispat yükünden kurtarmayacağına

³⁴AYM, B. N: 2013/817, T: 19/12/2013

³⁵AYM, B. N: 2014/7621, T: 25/7/2017,

³⁶AYM, B. N: 2013/28, T: 25/2/2015

³⁷AYM, B. N: 2013/6880, T: 23/3/2016

hükmetmektedir.³⁸ Yargıtay kimi daireleri tarafından ise yukarıda da belirtildiği gibi fiyatların aşırı yükseldiği, döviz fiyatlarında öngörülemeyen değişikliklerin olduğu dönemde munzam zararın olduğunun karine olarak kabul edilmesi gerektiğini, olağan dönemlerde ise bu karinenin uygulanmayacağına karar vermiştir.³⁹

III. İDARİ YARGIDA ZARAR VE ZARARIN GİDERİLMESİ YÖNTEMİ

İdare hukukunda zarar, idarenin hizmet kusurunun olması durumunda karşımıza çıkar. Hizmet kusuru da idarenin faaliyetinde organizasyonunun gereği gibi olmaması sebebiyle hizmetin geç işlenmesi, kötü işlenmesi ya da hiç işlememesi durumu olarak ifade edilmektedir.⁴⁰İdare, yürüttüğü hizmette sahip olduğu yetkileri kullanırken kamu hizmetinden yararlanan, hizmete katılan ya da üçüncü kişilere bilerek ya da bilmeyerek, kusurlu ya da kusursuz olarak, malvarlığı ya da kişilik varlığına zarar vermiş olabilir. Meydana gelen bu zararın giderilmesi idare hukukunda sorumluluğu ifade etmektedir.⁴¹Hizmet kusurunda idarenin personelinin bir rolü olsa da Anayasa 129/5. maddesi uyarınca sorumluluğa dair davalar ancak idareye karşı açılabilir.

³⁸ Örnek için bkz: Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E: 2021/938, K: 2022/401, T: 29.03.2022, Yargıtay 3. Hukuk Dairesi,E: 2022/691, K: 2022/2136, T: 10.03.2022, Yargıtay 5. Hukuk Dairesi , E: 2017/17121, K: 2019/604, T: 21.01.2019

³⁹ Örnek için bkz: Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E: 2017/2800, K: 2021/1629, T: 09.12.2021, Yargıtay 15. Hukuk Dairesi, E: 2020/967, K: 2021/859, T: 15.03.2021

⁴⁰ Ali ULUSOY, Türk İdare Hukuku, Yetkin Yayınları, 4. Baskı, Ankara, 2021, s. 581. Ayrıca bkz. Felemez Güneş, “İYUK Madde 28/4 Değişikliği: Yargı Kararlarının İdare Tarafından Uygulanmaması ve Çözüm Önerileri”, *TAAD*, Yıl:7, Sayı:28 (Ekim 2016), s. 111.

⁴¹ Ramazan ÇAĞLAYAN, İdare Hukuku Dersleri, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022, s. 640-641

İdarenin sorumluluğundan bahsedebilmek için belirli şartların bir arada bulunması gerekmektedir. Bunlar (1) idari bir işlem ya da eylem, (2) eylem ya da işlem sonucunda meydana gelen zarar ile (3) idari eylem veya işlem ile meydana gelen zarar arasında uygun bir illiyet bağının olması ve idarenin (4) kusurlu olması gerekmektedir. İdari yargıda zararın tazmin edilebilmesi için doğmuş olması, hukuken korumaya değer olması ve miktar olarak tespit edilebilir olması gerekmektedir.⁴² Tahmine dayalı olarak ya da henüz doğmamış (kesin olmayan) bir zararın giderilmesi istenemez. Zararın kesin olması, mutlaka gerçekleşmiş olması demek değildir.⁴³ Zararın net ve güncel olması gerekmekte olup belirsiz, soyut, muğlak ve gerçekçi olmayan zararlar istenemez.⁴⁴ Gelecekte gerçekleşmesi kesin olan zararlar, örneğin idari eylem nedeniyle sakat kalınması, hukuka aykırı olarak atanmama, hatalı tedavi uygulaması sonucu sağlığın kaybedilmesinde zararın doğacağı kesinlik kazandığından zarar olduğu kabul edilebilir. Zarar, malvarlığının aktifinde meydana gelen azalma, yoksun kalınan kâr, malvarlığının pasifinde artma ya da değer kaybı olabileceği gibi parayla ölçülebilen şahıs varlığı zararları (manevi zarar) da olabilir.⁴⁵

İdari yargıda zararın giderilmesi konusunda temel kural Anayasada olup buna dair usul İdari Yargılama Usulü Kanununda düzenlenmiştir. Anayasanın 125/son fıkrasına göre idare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı gidermekle yükümlüdür. İdarenin yargısal denetimi bu amaçla kullanılacak en etkili yol olup yargısal denetim, idarenin eylem veya işlemlerinden menfaati veya hakkı ihlal edilenlerin idarenin yargı yoluyla hukuka bağlılığını sağlamayı

⁴²KAPLAN, s. 319

⁴³ÇAĞLAYAN, İdare Hukuku Dersleri, s. 703

⁴⁴ULUSOY, s. 580

⁴⁵ÇAĞLAYAN, İdare Hukuku Dersleri,s. 704-705

amaçlamaktadır⁴⁶. İYUK 2/1-a maddesine göre idari işlemler hakkında, yetki, şekil, sebep, konu ve maksat yönlerinden biri bakımından hukuka aykırı olduğundan bahisle iptal davası açılabilceği gibi, 2/1-b maddesine göre de idari eylem ve işlemlerden dolayı kişisel hakları ihlal edilmiş olanlar, bunu idari yargıda tam yargı davası açarak ileri sürebilirler. İptal davaları İYUK 7/1'e göre, Kanunda belirtilen sebeplere dayanılarak kural olarak Danıştay ve idare mahkemelerinde altmış gün, vergi mahkemelerinde ise otuz gündür. İdari işleme karşı iptal davasında dava açma süresi, yazılı bildirim yapıldığı günden itibaren işlemeye başlamaktadır. İdari uyuşmazlıklarda tam yargı davaları, hukukumuzda kamu gücünün idari eylem ve işlem, bazı durumlarda da yasama ve yargı faaliyetleri ile yol açtığı zararların giderilmesini kapsamaktadır.⁴⁷Bu dava türü, hukuki mağduriyet nedeniyle oluşan zararın giderilmesini sağlamaktadır.⁴⁸Bu dava türü idari tasarruflardan zarar görülmesi halinde açılır ve mahkemece zarara uğrayan kişinin sübjektif durumu dikkate alınarak meydana gelen her türlü ihlalin telafisi amaçlanmaktadır.⁴⁹Şayet zarar bir idari eylemden kaynaklanıyorsa, İYUK 13/1'e göre hakkı ihlal edilmiş olan kişinin tam yargı davası açmadan önce idareye başvuru yaparak tazminat talebinde bulunmalıdır. Tazminat talebi de eylemin yazılı bildirim ya da öğrenilmesi halinde bir yıl, her halükarda da eylem tarihinden itibaren beş yıl içerisinde idareye bildirilmelidir. Başvuru üzerine idare tarafından kısmen ya da tamamen reddi halinde buna dair tebliğin yapıldığı tarihi izleyen günden, işlem hakkında otuz gün içinde herhangi bir işlem yapılmaması halinde de bu sürenin bittiği

⁴⁶Mehmet KARAARSLAN, İdarenin Taraf Olduğu Uyuşmazlıkların Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri İle Giderilmesi, TBB Dergisi 2019 (140), s. 86

⁴⁷ Gürsel KAPLAN, İdari Yargılama Hukuku, Ekin Basım Yayın, 2020, Bursa, s. 278

⁴⁸ULUSOY, s. 715

⁴⁹ Ramazan ÇAĞLAYAN, İdari Yargılama Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022, s. 270

tarihten itibaren dava açma süresi içerisinde tam yargı davası açabilir. Zararın bir idari işlemde kaynaklanması durumunda ise İYUK uyarınca dava açma süresi içerisinde doğrudan tam yargı davası açılabilir. Açılacak tam yargı davasında mahkeme tarafından nakden tazmin, sorumluluk nispetinde tazmin, taleple bağlılık ilkesi, tam tazmin ilkesi ve denkleştirme ilkelerinin dikkate alınarak yargılama yapılması gerekmektedir. Bu ilkelerden tam tazmin ilkesine göre gerçek zararın gerçekçi bir biçimde tazmin ve telafisi gerekmekte, denkleştirme ilkesine göre de zararın karşılığı olarak elde edilen ödemeler, zararın hesaplanmasında mahsup edilmelidir.⁵⁰

Yukarıda ifa edildiği üzere idarenin, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı giderme zorunluluğu idarenin kusurlu sorumluluğuna dayanabileceği gibi kusursuz sorumluluğuna da dayanabilir. İdarenin kusura dayanan sorumluluğu kural olup kusursuz sorumluluğu ise istisnai niteliktedir. Herhangi bir zarar durumunda öncelikle idarenin hizmet kusuru olarak da adlandırılan kusur sorumluluğuna gidilmesi gerekmektedir. Hizmet kusuru olmadığı durumda istisnai ve tamamlayıcı nitelikte olan kusursuz sorumluluğa gidilebilir.⁵¹ Bu açıdan idarenin kusura dayalı sorumluluğu öncelikli bir yere sahip olup bu sorumluluk, idarenin kusursuz sorumluluğundan önce gelmektedir.⁵² İdarenin kusursuz sorumluluğunda, idareye izafe edilebilecek hiçbir kusur olmaması halinde bile idarenin sorumlu tutulabildiği sorumluluk türü olarak ifade edilebilir.

Zararın hesaplanmasında ve idarenin sorumluluğunda Borçlar Kanunu 55/2. maddesinin de dikkate alınması gerekmektedir.⁵³ Borçlar Kanunu 55/2.

⁵⁰ÇAĞLAYAN, İdare Hukuku Dersleri,s. 730-733

⁵¹KAPLAN. s. 307

⁵²ÇAĞLAYAN, İdare Hukuku Dersleri,s. 649

⁵³ÇAĞLAYAN, İdare Hukuku Dersleri,s. 729

maddesinde “*Bu Kanun hükümleri, her türlü idari eylem ve işlemler ile idarenin sorumlu olduğu diğer sebeplerin yol açtığı vücut bütünlüğünün kısmen veya tamamen yitirilmesine ya da kişinin ölümüne bağlı zararlara ilişkin istem ve davalarda da uygulanır*” düzenlemesi yer almaktadır. Madde metninden de anlaşılacağı üzere Borçlar Kanunu hükümleri, her türlü idari eylem ve işlem ile meydana gelen zarara dair istem ve davalarda da uygulanacaktır. Gerek Fransız Danıştay’ı (Conseild’État) gerekse de hukukumuzdaki uygulamada zararın hesaplanmasında esas alınan tarih, güncel kararlara göre karar tarihidir.⁵⁴ Bunun yanında zararın meydana geldiği, zarar tarihi ile karar tarihi arasından uzun bir süre olması halinde bu süreçte yaşanan fiyat artışlarının ya da hüküm tarihinin dikkate alınması gerektiğini belirten görüşler de bulunmaktadır.⁵⁵ Zararın tespitinin hâkimin hukuki bilgisi ile tespit edilemediği ve uzman incelemesi gerektiği durumlarda, İYUK 31/1. maddesi uyarınca bilirkişi incelemesi yapılabilir. Uygulamada zarar miktarının bilirkişi raporuyla tespit edildiği durumlarda talebe ve somut duruma göre zarar tarihi, dava tarihi ya da karar tarihinden itibaren faiz işletilebilmektedir. Faiz, uğranılan zararın bir unsuru olduğundan dolayı mahkemece istem varsa alacağın doğduğu tarihten itibaren faiz yürütülmesi daha isabetlidir.⁵⁶ İdari yargıda talep olmaması halinde mahkemece faize hükmetme zorunluluğu olmayıp alacağı faiz yürütülmesi ise tam tazmin ilkesinin bir gereğidir.⁵⁷

⁵⁴KAPLAN, s. 330

⁵⁵ÇAĞLAYAN, İdare Hukuku Dersleri,s. 736

⁵⁶ Kemal GÖZLER, İdare Hukuku, Ekin Yayınları, Bursa, Mayıs 2019, Cilt II, s. 1424

⁵⁷GÖZLER, s. 1421

IV. İDARİ YARGIDA MUNZAM ZARAR

Özel hukukta zarar görenin zararını ispatı aranmakla beraber idare hukukunda özel hukukta olduğu gibi katı bir şekilde zararın ispatı şartı aranmamaktadır. İdare hukukunda zararın ispatı, özel hukuka göre biraz daha yumuşatılmış olarak uygulanmakta, resen araştırma ilkesi gereği zarar olup olmadığı, şayet zararvar ise bunun miktarının hâkim tarafından da tespit edilebilmesi mümkündür.⁵⁸ Resen araştırma ilkesi gereği davacının idarenin kusurunu ispatlayamaması durumunda hâkim, idarenin kusurlu olduğunu tespit ederse idare sorumlu tutulabilecektir.⁵⁹ Geline aşamada gerek özel hukukta gerekse da idare hukukunda alacaklının belirli süre parasından mahrum kalması halinde parasının alım gücünün azalacağı, değer kaybına uğrayacağı, bunun giderilmesi için temerrüt tarihi ile ödeme tarihi arasında alacağın faiz işletilerek ödenmesi suretiyle alacaklının zararının giderilmesi gerektiği kabul edilmektedir. Uygulamada bu amaçla temerrüt faizi işletilerek zarar telafi edilmeye çalışılmaktadır. Sorun, alacaklının parasında meydana gelen değer kaybının enflasyonun yüksek olduğu durumlarda temerrüt faizi ile de giderilememesi durumunda meydana çıkmaktadır. Özel hukukta Borçlar Kanunu'nda yer alan açık düzenleme uyarınca alacaklı, temerrüt faizi ile giderilemeyen zararını, şartların mevcut olması halinde “munzam zarar” olarak isteyebilmektedir. İdare hukukunda ve idari yargıda da alacaklının alacağına geç kavuşması halinde zarara uğradığının karine olduğu kabul edilmekte ve temerrüt faizi işletilmekte, ancak enflasyonun yüksek olması durumunda temerrüt faizi ile de giderilemeyen zararın nasıl giderileceği ise pek tartışılmamış olup bu konuda bir çözüm de genel kabul haline gelmemiştir.

⁵⁸KAPLAN, s. 318

⁵⁹ÇAĞLAYAN, İdari Yargılama Hukuku, s. 287

Çağlayan' a göre paranın değerinin düştüğü durumlarda kişinin zararlarının tam olarak karşılanabilmesi için değerlendirme faizi ödenmesi gerekmektedir.Zararın gerçekleştiği tarihten itibaren ve taleple bağlılık ilkesi dikkate alınarak faize hâkim karar vermelidir. Mahkemece karar verildiği tarih ile idare tarafından ödeme yapılan tarih arasında ödeme süresi geçmişse, yani idare temerrüde düşmüşse temerrüt faizinin de ödenmesi gerekmektedir.⁶⁰

Ünlüçay' a göre yasal faiz, enflasyon durumunda gerçek zarar karşılamak için kullanılabilir bir araç olmaktan uzaktır. İdari yargıda taleple bağlılık ilkesi özel hukuka göre dahaesnek olarak uygulanmalı, idari yargının işlevine uygun olarak tanımlanmalıdır. İdari yargıda resen araştırma ilkesi geçerlidir ve idari davada davacı, zarar doğuran olayı ve zararın oluşumunu ispatlamakla yükümlüdür. İdare ve davacının konuları birlikte değerlendirildiğinde istemle bağlı olma kuralının dava konusu idari uyuşmazlıkla sınırlı olarak uygulanma imkânı vardır.İdarenin hukuki sorumluluğunun saptandığı bir durumda gerçek zararın giderilmemesi durumunda etkili bir hukuka uygunluk denetiminden bahsedilemez. Gerçek zararın giderilmemesi durumunda ortaya çıkan hak ihlalinin giderilebilmesi için istemle bağlı olma kuralı idari yargıda dava konusuyla sınırlı olarak uygulanmalıdır. İdari yargı yerleri dava dilekçelerinde belirtilen dava değeri ile bağlı kalmadan karar tarihi itibarıyla belirlenen gerçek zararın tazminine karar vermelidir. Ünlüçay' a göre 2577 sayılı Kanun'da buna engel bir durum olmadığından bu uygulama içtihat yoluyla geliştirilebilir.⁶¹

⁶⁰ÇAĞLAYAN, İdare Hukuku Dersleri,s. 740-741

⁶¹ Mehmet ÜNLÜÇAY, İdarenin Tazmin Borcu ve Enflasyon Olgusu, Danıştay Dergisi, Yıl: 28, Sayı: 94, 1998, s. 8-10

Gözler' e göre aşkın zarara yol açan husus, mahkemelerin geç karar vermesi ve ülkede enflasyonun yüksek olmasıdır. Bundan da idarenin sorumlu tutulması mümkün değildir. Davacı açacağı ilk davada zararını istemiş ve ilk davada verilen karar kesin hüküm teşkil etmektedir. Kesin hükme bağlanan bir konuda daha sonra bir dava daha açılmaz. Ayrıca ortada süre bakımından da bir güçlük bulunmaktadır. Zira idari işlemlere karşı açılacak davalarda süre 60 gün, idari eylemlere karşı ise dava açma süresi bir yıldır. Bu süreler de ilk dava sonuçlanıncaya kadar çoktan geçmiş olacaktır. Özetle Gözler'e göre mahkemece hükmedilebilecek şey alacak (zarar miktarı) ve yasal faiz olup mahkemece bundan başka bir şeye karar verilemez.⁶²

Munzam zarar konusu, ülkemizde enflasyon olgusunun uzun yıllar sürdüğü için idari davalara konu olmuş ve Danıştay kararlarına da yansımıştır.14/12/1993 tarihli Danıştay 3. Dairesi'nin bir kararında⁶³ Danıştay savcısı isteme dair düşüncesinde “devletin (idarenin) vergi alacağını zamanında alamaması nedeniyle değer kaybı ve paranın sağlayacağı gelir olmak üzere iki tür zararının olacağını, gecikme faizi ve gecikme zammının bunun giderilmesine yönelik olduğunu, bu durumun idare edilenler için de söz konusu olduğunu, her ne kadar buna dair bir yasal düzenleme olmasa da hukuk devleti ilkesini kabul eden hukuk sistemlerinde “idari rejimin” kabul edilmesinin gereği olduğunu, bunun için yasal bir düzenlemeye de ihtiyaç olmadığını” ifade etmiştir. İdari yargının amacı, idare edilenlerin idare tarafından sebep olunan ve idarenin iradesiyle karşılanmayan zararlarını tazminat davası yoluyla çözüme kavuşturmak olduğuna göre bu çözüm sırasında mahkeme kararı, sorumluluk hukuku dışında bir ilkeye ya da yasa hükmüne dayandırmak zorunda değildir.

⁶²GÖZLER, s. 1433

⁶³ Danıştay 3. Dairesi, E: 1992/1866, K: 1993/3667, T: 14/12/1993

Danıştay savcısı bu düşünceyle buna dair yasal düzenleme olmaması nedeniyle ret verilen kararın bozulmasını istemişse de Danıştay tarafından bozma düşüncesine iştirak edilmemiş ve karar onanmıştır. Belirtilen duruma benzer bir kararda⁶⁴ ise Danıştay, az yukarıda belirtilen düşünceyi “değerlendirme” kısmında aynen kabul ederek enflasyon oranında değer kaybının olabileceğini, değer kaybının tazmin edilmesini düzenleyen dair yasal düzenleme olmadığı gerekçesiyle davayı reddeden ilk derece mahkemesi kararını bozmuştur. 09/11/2020 tarihli bir kararda⁶⁵ Danıştay, idarenin geç ödeme yapması nedeniyle paranın enflasyon karşısında değer kaybetmesine dair bir davada da hukuki bir değerlendirme yapmadan davacının temyiz istemini reddetmiştir. 24/11/1997 tarihli enflasyon nedeniyle yaşanacak değer kaybı giderilerek gerçek zararın tazminin istendiği ve ilk derece mahkemesi tarafından ret kararı verilen bir dosyada temyiz üzerine Danıştay kararında⁶⁶ Danıştay tetkik hâkimi “Anayasa ve İYUK’ta usul hükümleri dışında tam yargı davalarında usul ve esasların belirlenmediğini ve bunun yargısal içtihatlarla bırakıldığını, idari yargının ise gerçek zararın tazmini konusunda içtihat geliştiremediğini” ifade etmiştir. Devamında “tam yargı davasının idarenin hukuka uygunluğunu sağlamada en etkili yollardan biri olduğunu, buna karşın uğranılan gerçek zararın hesaplanmasının ve tazmin edilmesi sorumluluğunun davacıya yüklendiğini, uzun süren yargılamada belirtilen talep miktarının enflasyon karşısında değer kaybetmesinin maliyetinin, hak aramanın maliyeti olarak davacıya yüklendiğini” ifade etmiştir. Görüldüğü üzere Danıştay kararlarında davacının alacağı enflasyon karşısında değer kaybına uğrayacağı kabul

⁶⁴ Danıştay 7. Dairesi, E: 2000/4056, K: 2002/3285, T: 16/10/2002

⁶⁵ Danıştay 5. Dairesi, E: 2016/57734, K: 2020/4949, T: 09/11/2020

⁶⁶ Danıştay 10. Dairesi, E: 1995/6440, K: 1997/4796, T: 24/11/1997

edilmiş olmakla beraber özel hukukta yer aldığı şekliyle munzam zarar pek kabul edilmemiş, zararın değer kaybının telafisinde faiz işletilmesi kabul edilmiş ve bu faiz oranı da yasal faiz olmuştur. Her ne kadar Yargıtay tarafından ayrıntılı olarak konu tartışılmış, ispat, hesaplama gibi unsurlar detaylı olarak ele alınmışsa idari yargıda bu durumun mümkün olmadığı söylenebilir. Belirtilen kararlarda tetkik hâkimleri tarafından da bu yönüyle Danıştay ve idari yargı eleştirilmiştir. Ne var ki bu eleştiriler pek kabul görmemiş olup Danıştay tarafından alacağın enflasyon karşısında uğradığı değer kaybı kabul edilmekle beraber değer kaybının yasal faizi geçtiği durumda nasıl bir yol izleneceği ise tartışılmamış ve çözüm getirilmemiştir.

Son yıllarda Anayasa Mahkemesi kararlarının da etkisiyle idari yargıda munzam zarar olgusunun daha belirgin tartışıldığını söylemek mümkündür. Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulu 2022 yılında verdiği iki kararda haksız olarak tahsil edilen vergi aslı ile birlikte ödenen tecil faizinin, alacaklının alacağına oluşan değer kaybını gidermede yetersiz kaldığını, bu durumun kişiye aşırı bir yük yüklediğini belirtmiştir. Kurula göre bu durumun tespiti halinde taleple bağlılık ilkesi dikkate alınarak Merkez Bankası verilerine göre enflasyon artış oranında hesaplanacak faizin tecil faizi ile karşılanabilen kısmının, Vergi Usul Kanunu'nun 112. maddenin (4) numaralı fıkrası uyarınca karşılanması gerekmektedir. Tecil faizi ile giderilemeyen kaybın ise temel haklara ilişkin uluslararası sözleşmeler ile hâkimlerin Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdanî kanaatlerine göre hüküm vereceği düzenlemesine göre vergi aslı ile birlikte ödenmesine karar verilmesi gerektiği belirtilmiştir.⁶⁷

⁶⁷ Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulu, E: 2022/262, K: 2022/685, T: 08/06/2022, Aynı Yönde Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulu, E: 2020/1647, K: 2022/639, T: 18/05/2022

İdare hukukunda zararın hesaplanması konusunda yasayla konulmuş genel bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak bu konuda düzenleme olmaması özel hukukta yer alan düzenlemelerin uygulanmasına engel değildir. Zira hukuk devleti ilkesi, kanunun uygulama alanı içerisine giren tüm olaylara uygulanmasını ifade etmektedir.⁶⁸Bu nedenle düzenleme olmamasına rağmen Danıştay tarafından da esas alındığı üzere zararın hesaplanması, Borçlar Kanunu 55. Maddede belirtilen esaslara göre yapılabilecektir. İlk derece mahkemesi tarafından enflasyon hesaplayıcısına göre güncellenmiş değeri esas alınarak başvuru tarihinden itibaren yasal faiz işletilmesine dair kararın temyizen incelenmesi üzerine Danıştay, enflasyon hesaplayıcısına göre güncellemeyi hukuka aykırı bulmuş yasal faizle ödenmesine karar vermiştir.⁶⁹Danıştay'a göre asıl alacağın faizinin ödenmemesi nedeniyle faiz alacağının faiziyle tahsili amacıyla açılacak davada istenen tazminat, faize faiz yürütülmesi olmayacaktır.⁷⁰

İdareye zararın ödenmesi talebiyle başvuru yapılacak, idare ödeme yapmayarak temerrüde düştüğü takdirde işlemin iptali ve tam yargı beraber açılabilir ya da iptal ve tam yargı davası beraber açılabilir.

SONUÇ

Mülkiyet hakkı, gerek Anayasamızda gerekse de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamında temel hak ve özgürlükler arasında sayılmış ve buna dair koruma sistemleri ve mekanizmalar geliştirilmeye çalışılmıştır. Gerek mülkiyet hakkı gerekse de diğer temel hak ve özgürlükler bakımından en etkili ve

⁶⁸ Ömer ERGÜN, Hukukun Krallığı: Hukuk Devleti, Köprü Dergisi, Güz 2016, S. 136, s. 97

⁶⁹ Danıştay 13. Dairesi, E: 2021/4448, K: 2022/110, T: 18/01/2022

⁷⁰ Danıştay 10. Dairesi, E: 2016/371, K: 2021/4602, T: 06/10/2021

öncelikli koruma yolu da bunların yasal güvenceye kavuşturulmasıdır. İkincil aşama da temel haklara dair yapılan yasal düzenlemelere pratikte işlerlik kazandırmaktadır.

Gerek Anayasa Mahkemesi gerekse de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarında belirtildiği üzere, kişinin maddi bir değeri olan zararı para alacağı şeklinde ifade edilmekte ve para alacağı da mülkiyet hakkının bir parçası olarak kabul edilmektedir. Zira likidite özelliği olan para, sahibine her an dilediği mal ve hizmeti satın alabilmesinde kullanılabilmekte, istenen üretim faktöründe kullanılmasını da sağlamaktadır. Paranın ekonomik bir değerinin olması, eşyanın da para ile ifade edilebilen bir değerinin olması nedeniyle çoğunlukla istenilen bu karşılıkların sabit kalması, en azından önemli oranda değişmemesidir. Ancak paranın eşyanın maddi değerini ifade ettiği bu durum zaman zaman değişebilmekte, paranın eşya karşısında değeri azalabileceği gibi artması da mümkündür. Bu duruma örnek olarak enflasyon ya da kur değerlerinde meydana gelen değişme gösterilebilir. Gerçekten de ülke parasının kur ya da enflasyon karşısında değer kaybettiği bir durumda paranın değeri eşyanın ve hizmetin alımında da düşmektedir. Bu nedenle alacağı olan birinin parasından belli bir süre mahrum kalması halinde parasının değerinin elinde olmayan sebeplerle kaybedeceği açıktır. Hukuk da alacaklının alacağına meydana gelebilecek değer kaybını önlemek amacıyla bir takım çözümler getirmiştir. Bunlardan biri, gerek özel hukuk gerekse de idare hukukunda kabul edildiği üzere alacağından belli bir süre mahrum kalan birinin, enflasyon ya da kur hareketliği olsun ya da olmasın, zarara uğradığının karine olarak kabul edilmesi ve yasal faiz ile temerrüt faizi isteyebilmesidir. Ancak daha önce detaylı olarak ifade ettiğimiz üzere paranın uğradığı değer kaybı, bazen enflasyon ve kur oranındaki değişme nedeniyle yasal faizden çok daha fazla

olabilmektedir. Bu duruma karşılık da Borçlar Kanunu *aşkın zarar* adı altında bir düzenleme getirmiş ve alacaklının temerrüt faizi ile giderilemeyen bir zararının olması halinde, borçlunun kusursuz olmadığını ispat etmedikçe bundan sorumlu tutulabilmesini sağlamıştır. Oysa idare hukuku düzenlemelerinde alacaklının temerrüt faizi ile giderilemeyen bir zararının nasıl giderilebileceğine dair bir yasal ya da yargısal çözüm, yukarıda ifade ettiğimiz üzere geliştirilememiştir. Bu durum son yıllarda Anayasa Mahkemesi'nin bireysel başvurularda hak ihlaline karar vermesi sonrası değişmeye başlamıştır. Ancak halen istenilen seviyede değildir. Zira belirttiğimiz üzere aşkın zarara dair Danıştay kararları yok denecek kadar azdır.

İdari yargıda da kabul edildiği üzere alacaklı belli bir süre alacağından mahrum kalırsa, parasının değerini koruyamamakta, parasının getireceği semerelerden yararlanamamaktadır. Her ne kadar yasal ya da temerrüt faizi ile bu zarar kısmen giderilebilirse de bu her durumda mümkün değildir. Zira idareye uğranılan zararın tazmini için yapılan başvuruda çoğunlukla ret cevabı verilmekte, idari yargı tazminat kararı verilmesi halinde ödeme yapılabileceği belirtilmektedir. Ödeme yapıldığı durumlarda da yapılan ödeme, alacaklının uğradığı zararı tazmin etmekten uzak olabilmektedir. Uyuşmazlığın yargıya taşınması halinde de çok düşük bedeller için bile idare tarafından itiraz ya da diğer kanun yollarına başvurulabilmekte, lehe mahkeme kararı hakkında yürütmeyi durdurma kararı alınabilmekte, süreç sonunda alacaklının elde ettiği tazminat ile ödeme yapılan tarihteki gerçek zararı önemli derecede farklı olabilmektedir. Bu nedenle özel hukukta kabul edildiği şekliyle aşkın zarar kavramı idari yargıda da kabul edilmelidir.

Aşkın zararın idari yargıda kabul edilebilmesinde yasal ya da yargısal bir engel de bulunmamaktadır. Zira Anayasa'da idarenin her türlü eylem ve

işlemine karşı yargı yolunun açık olduğu, idarenin eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlü olduğu açıkça düzenlenmektedir. Borçlar Kanunu 55. maddede, Kanunda yer alan düzenlemelerin idarenin eylem ve işlemleri sonucu meydana vücut bütünlüğünün kısmen veya tamamen yitirilmesine ya da kişinin ölümüne bağlı zararlara tazminata ilişkin davalarda da uygulanacağını belirtmektedir. Kaldı ki İYUK 2/1-a maddesinde iptal davasında yapılması gerekenin hukuka uygunluk denetimi olduğu, izlenecek usulün ise İYUK 1/1 maddesine göre olacağı belirtilmiştir. Kişinin zararının giderilmesinde idari yargıda yasal düzenleme olup olmadığını irdelemek, belirtilen hükümlere rağmen alacaklıya aşırı külfet yükleyebilecektir. Kaldı ki idari yargıda resen araştırma ilkesi de geçerlidir. Görüldüğü üzere idari yargıda aşkın zararın tazmin edilmesinde yasal ya da yargısal hiçbir engel bulunmamaktadır.

Kanun koyucunun yukarıda belirtilen Borçlar Kanunu düzenlemesine benzer şekilde bir düzenlemeyi idare hukuku alanında yapması bu sorunun kısa sürede çözülmesini sağlayacaktır. Ancak yasal düzenleme yapılmaması halinde yargısal içtihatlarla bu soruna çözüm üretilebilir. Zararın giderilmesinde izlenmesi gereken yol, zararın idari işlemde kaynaklanması halinde zarara uğrayanın İYUK' ta düzenlenen dava açma süresi içerisinde idari yargıda dava açması, işlemin iptali ile aşkın zararın tazminini talep etmek olmalıdır. İdareye başvuru yapılması gereken durumda da başvuru yapılarak kanuni sürenin geçmesini beklemek, sonrasında İYUK düzenlemeleri ışığında iptal ve tam yargı davası açmak olmalıdır.

KAYNAKÇA

AKÇAAL, Mehmet, Güncel İçtihatlar Işığında Munzam Zarar, SDÜHFD, VOL: 12, NO: 2, YEAR: 2022

ALTAŞ, Hüseyin. "Munzam Zararda İspat Sorunu." Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 50.1 (2001)

ÇAĞLAYAN, Ramazan, İdare Hukuku Dersleri, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022

ÇAĞLAYAN, Ramazan, İdari Yargılama Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022

CELİK, Süleyman; **KÜNÇ**, Soner, Türkiye Ekonomisinde Faiz Oranı Ve Döviz Kuru İlişkisinin İncelenmesi: 2000 Sonrası İçin Ampirik Bir Analiz, Akademik Yaklaşımlar Dergisi, C: 11 S: 2 YIL: 2020

DOMANIÇ, Hayri, Faizle Karşılanamayan Zararların Giderilmesini Sağlayan B.K 105 ve Diğer Hükümler, Temel Yayınları, İstanbul, 1990

EREN, Fikret, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Yetkin Yayınevi, 24. Baskı, Ankara, 2019

ERGÜN, Ömer, Hukukun Krallığı: Hukuk Devleti, Köprü Dergisi, Güz 2016, S. 136

GÖZLER, Kemal, İdare Hukuku, Ekin Yayınları, Bursa, Mayıs 2019, Cilt II

GÜNEŞ, Felemez, “İYUK Madde 28/4 Değişikliği: Yargı Kararlarının İdare Tarafından Uygulanmaması ve Çözüm Önerileri”, TAAD, Yıl:7, Sayı:28 (Ekim 2016)

KAPLAN, Gürsel, İdari Yargılama Hukuku, Ekin Basım Yayın, 2020, Bursa

KARAARSLAN, Mehmet, İdarenin Taraf Olduğu Uyuşmazlıkların Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri İle Giderilmesi, TBB Dergisi 2019 (140)

KILIÇOĞLU,Ahmet M., Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Turhan Kitabevi, 26. Baskı, Ankara, 2022

ULUSOY,Ali, Türk İdare Hukuku, Yetkin Yayınları, 4. Baskı, Ankara, 2021

UYAR, Turgut, Borçlar Kanunu Sorumluluk ve Tazminat Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Cilt 3, Ankara, Ocak 2003

ÜNLÜÇAY, Mehmet, İdarenin Tazmin Borcu ve Enflasyon Olgusu, Danıştay Dergisi, Yıl: 28, Sayı: 94, 1998

ZEYTİNOĞLU, Emin, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Yıl:4 Sayı:8, Güz 2005/2

01/10/2017 tarihinden itibaren faiz oranları için:

<https://www.uab.gov.tr/uploads/pages/finansal-bilgiler/kanuni-ve-temerrut-faiz-oranlari-2023.pdf>,E.T: 02/05/2023

Merkez Bankası Enflasyon Hesaplayıcısı,
<https://www.uab.gov.tr/uploads/pages/finansal-bilgiler/kanuni-ve-temerrut-faiz-oranlari-2023.pdf>,E.T: 02/05/2023

Anayasa Mahkemesi Kararları için bkz:

<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>

Danıştay Kararları için bkz: <https://karararama.danistay.gov.tr/>

Yargıtay Kararları için bkz: <https://karararama.yargitay.gov.tr/>